วารสาร SPU ศรีปทุมปริทัศน์

SRIPATUM REVIEW OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ฉบับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ISSN 1513 - 7287

SRIPATUM REVIEW

ปีที่ 21 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2564
Vol. 21 No. 2 July - December 2021

ทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าสำหรับการกำหนดกลยุทธ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

รุจิภาส บุญสำเร็จ[1,*], สันติธร ภูริภักดี[2]
[1]คณะการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมบริการ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
[2]คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Received: 23 May 2020
Revised: 14 January 2021
Accepted: 21 January 2021

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าและเพื่อกำหนดกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า ซึ่งศึกษาผ่านการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 27 คน และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มชาติพันธุ์อาข่ามีทุนทางสังคม ได้แก่ ทุนมนุษย์ มีสายสัมพันธ์เป็นเครือญาติและมีผู้ที่เป็นแกนหลักในการดำเนินชีวิต ทุนสถาบัน มีสถาบันครอบครัวที่เข้มแข็ง สถาบันการปกครองเป็นหมู่บ้าน และสถาบันศาสนาเกี่ยวกับการนับถือผี และทุนทางภูมิปัญญาที่มีปราชญ์ชุมชนเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ โดยมีทุนทางวัฒนธรรมที่สัมผัสได้ คือ การสร้างบ้านเรือน การแต่งกาย สิ่งประดิษฐ์หรือรูปปั้น ลานชุมชนและชิงช้า และทุนทางวัฒนธรรมที่สัมผัสไม่ได้ คือ พิธีกรรมด้านการเกษตร ด้านความเชื่อเรื่องวิญญาณ ประเพณี การละเล่น และเครื่องดนตรี ซึ่งทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าสามารถนำมากำหนดเป็นกลยุทธ์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้แก่ กลยุทธ์ด้านการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยว ด้านการอนุรักษ์ และด้านการมีส่วนร่วม ซึ่งจะก่อเกิดประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อทั้งกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าผู้ซึ่งเป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอื่นๆ

คำสำคัญ: ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม กลุ่มชาติพันธุ์อาข่า กลยุทธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

[*] ผู้ประสานงานหลัก; อีเมล: rujipas.b@gmail.com

Social Capital and Cultural Capital of Akha Ethnic Group to Formulate the Strategies for Promoting Cultural Tourism

Rujipas Boonsomrat[1,*], Santidhorn Pooripakdee[2]
[1]School of Tourism and Services, University of the Thai Chamber of Commerce
[2]Faculty of Management Science, Silpakorn University

Received: 23 May 2020
Revised: 14 January 2021
Accepted: 21 January 2021

Abstract

The objectives of this article were to study the social and cultural capital of Akha ethnic group, and to formulate the strategies for promoting Akha's cultural tourism. This study was qualitative research. The research data were collected via in-depth interviews of 27 key-informants and were analyzed with content analysis. The results revealed that the social capital of Akha ethnic group comprised human capital, institution capital, and local wisdom capital. As for their human capital, they had kinship relationships, and had people who were the core of living. For their institution capital, they had the strong family institution, the village as the governing institution, and animism as the religious institution. For their local wisdom capital, they had community local wisdom persons to impart the body of knowledge. On the other hand, the cultural capital of Akha ethnic group comprised the tangible cultural capital and intangible cultural capital. Their tangible cultural capital included their house building styles, their costumes, artifacts or statues, community-ground, and swings. Their intangible cultural capital included agricultural rituals, beliefs in spirits, traditions, plays, and musical instruments. Social capital and cultural capital of the Akha ethnic group could be used to formulate the strategies for promoting cultural tourism such as tourism potential development strategies, preservation and participation which would create benefits from sustainable tourism for both the Akha ethnic group as the host, tourists, and other stakeholders.

Keywords: Social Capital, Cultural Capital, Akha Ethnic Group, Strategy for Promoting Cultural Tourism

[*] Corresponding Author; E-mail: rujipas.b@gmail.com

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวโดยรวมสูง เพราะมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง มีความสวยงาม และมีความหลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ชวนหลงใหล รวมทั้งสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศที่เอื้ออำนวยต่อการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ ตลอดจนอัธยาศัยไมตรีของคนไทยที่มีความเป็นมิตรและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง (Taecharungroj and Tansitpong, 2017)

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวเพื่อความสนใจพิเศษที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ซึ่งถือได้ว่าเป็นกุญแจสำคัญและคุณลักษณะที่ดีของการท่องเที่ยว เนื่องจากนักท่องเที่ยวจะได้มีโอกาสสัมผัสวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น อีกทั้งได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานประเพณี พิธีกรรมทางศาสนา และชื่นชมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์ ได้รับทั้งความรู้ ความเพลิดเพลิน ความสุนทรียศิลป์ บนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อการรักษาวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อม (Du Cros and McKercher, 2020) โดยการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนภาพชัดเจนปรากฏให้เห็นได้ในกลุ่มชาติพันธุ์หรือกลุ่มวัฒนธรรม ด้วยมีลักษณะเด่นจากการเป็นกลุ่มคนที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน มีความผูกพันทางสายเลือดและทางวัฒนธรรมไปพร้อมกันที่ช่วยเสริมสร้างอัตลักษณ์ของบุคคลและของชาติพันธุ์

ปัจจุบันกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ต่างๆ ของประเทศไทย ถือได้ว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดย “อาข่า” หรือ “อีก้อ” ส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ในเขตจังหวัดทางภาคเหนือ โดยมีความหนาแน่นที่สุดที่จังหวัดเชียงราย อีกทั้งกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าในจังหวัดเชียงรายได้รับการเปิดพื้นที่ชุมชนเป็นการท่องเที่ยวเพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยือนและสัมผัสวัฒนธรรม (Dechachai, 2014) เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าเป็นอีกกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่มีวิถีชีวิตผูกพันกับธรรมชาติ พื้นที่แวดล้อมไปด้วยความอุดมสมบูรณ์ มีความเข้มแข็งของศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่โดดเด่น มีเอกลักษณ์ และสืบทอดกันมายาวนาน ไม่ว่าจะเป็นการสร้างที่อยู่อาศัย การประกอบอาชีพ อาหาร การแต่งกาย ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม (Suriyawong and Sriyabhaya, 2019) ซึ่งนับเป็นทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและส่งผ่านสู่มูลค่าในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

โดยทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าในจังหวัดเชียงรายสามารถนำมาเสนอผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้อย่างดียิ่ง แต่เมื่อนำการท่องเที่ยวมาผสานต้องให้เป็นไปในทิศทางที่ส่งผลต่อการดำรงรักษาแก่นแท้ของทุนที่มีและสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ จึงควรมีการกำหนดกลยุทธ์เพิ่มเติมที่เกิดจากการบูรณาการสิ่งเหล่านี้ให้เหมาะสมและตรงจุด เนื่องจากการกำหนดกลยุทธ์เปรียบเสมือนแผนที่นำทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้มีประสิทธิภาพทั้งในด้านกิจกรรมและกระบวนการดำเนินงาน ซึ่งกลยุทธ์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องก่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ให้คงอยู่สืบไป ทั้งนี้จากการศึกษาเบื้องต้นพบว่าการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกลุ่มชาติพันธุ์อาข่ายังมีการกำหนดกลยุทธ์ที่ไม่สอดคล้องกับทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรม เนื่องจากกลยุทธ์มีการมุ่งเน้นเชิงเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการกำหนดกลยุทธ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า โดยพิจารณาจากทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นรากฐานสำคัญ เพื่อก่อให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า
2. เพื่อกำหนดกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทุนทางสังคม เกิดจากการรวมตัวกันของคนในสังคมหรือชุมชนเพื่อร่วมคิด ร่วมทำ และแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นบนบรรทัดฐานของความไว้วางใจ ความเอื้ออาทร เครือข่าย และวัฒนธรรมที่ดีงามของสังคม ผ่านระบบความสัมพันธ์ที่มาจากการสั่งสมประสบการณ์ ความรู้ สติปัญญาที่มีอยู่ในชุมชน เมื่อนำมารวมกันสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนของตนได้ โดยทุนทางสังคมประกอบด้วย (Thompson, 2018)

1. ทุนมนุษย์ คือ ทุนที่เป็นบุคคลทั่วไปและผู้นำชุมชน เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้อาวุโส ซึ่งบุคคลเหล่านี้เป็นผู้ที่มีความสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน โดยทุนมนุษย์นั้นต้องเป็นผู้ที่มีความเอื้ออาทร มีคุณธรรม ความซื่อสัตย์ และมีจิตสาธารณะที่จะทำประโยชน์ต่อส่วนรวม

2. ทุนสถาบัน ประกอบด้วยสถาบันหลักของชาติ ได้แก่ สถาบันครอบครัว ศาสนา พระมหากษัตริย์ ตลอดจนสถาบันที่สำคัญในสังคม เช่น สถาบันการศึกษา การปกครอง รวมถึงองค์กรที่จัดตั้งขึ้นมาในชุมชน

3. ทุนทางปัญญาหรือทุนทางภูมิปัญญา คือ ความรู้ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตอันสะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบการอยู่ร่วมกันของผู้คน ที่ผสมผสานกันบนพื้นฐานของการไว้เนื้อเชื่อใจและระบบความสัมพันธ์ จึงก่อให้เกิดทุนทางสังคมที่เกิดจากการสั่งสม ปรับเปลี่ยน การพัฒนา และการสร้างสรรค์กิจกรรมขึ้นใหม่ตลอด

ทุนทางวัฒนธรรม คือ สิ่งที่บุคคลและชุมชนได้รับจากกระบวนการหล่อหลอม เป็นคุณสมบัติติดตัวที่สามารถนำไปเพิ่มพูนมูลค่าและแสดงออกผ่านพฤติกรรม รวมถึงเป็นสินทรัพย์ที่มีการฝังตัว สะสม และให้คุณค่าด้านความรู้ ภูมิปัญญา และงานสร้างสรรค์ที่เกิดจากการค้นพบโดยผู้ทรงความรู้ในท้องถิ่นทางวัฒนธรรมนอกเหนือจากมูลค่าทางเศรษฐกิจของสินทรัพย์นั้น โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท (Throsby, 2010) ได้แก่

1. ทุนทางวัฒนธรรมที่สัมผัสได้ เป็นสิ่งที่สามารถจับต้องได้ ซึ่งไม่ได้เพียงจำกัดในรูปแบบเฉพาะมรดกทางวัฒนธรรมเท่านั้น แต่หมายรวมถึงทุนกายภาพหรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ อาคารบ้านเรือน สิ่งประดิษฐ์ รูปปั้น

2. ทุนทางวัฒนธรรมที่สัมผัสไม่ได้ เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ อยู่ในรูปของทรัพย์สินทางปัญญาเกี่ยวกับความคิด การปฏิบัติ ความเชื่อ ค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรม ศิลปะการแสดง ภาษา ดนตรีและเพลง ตำนานพื้นบ้าน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นการท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นเจ้าของและบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้วยการนำทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่างๆ มาใช้เป็นทุนด้านการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม (Lee and Jan, 2019) โดยมีหลักในการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งมีประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่ส่งเสริมให้ชุมชนมีศักยภาพและความพร้อมด้านต่างๆ เพิ่มขึ้น เช่น ทักษะของคนในชุมชนด้านการบริการ ความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของพื้นที่ การพัฒนาสิ่งดูดดูดใจทางการท่องเที่ยวของชุมชนให้โดดเด่น (Lee and Jan, 2019)

2. การอนุรักษ์ เป็นการท่องเที่ยวที่ส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เนื่องจากในกระบวนการบริหารจัดการจะมีการสร้างการรับรู้ มีความรับผิดชอบร่วมกัน การสร้างความรู้สึกการเป็นเจ้าของการท่องเที่ยวและเกิดความภาคภูมิใจในทุนที่มีของชุมชน (Lee and Jan, 2019)

3. การมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยวผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการตัดสินใจ การวางแผน การจัดการ และการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนให้เกิดความยั่งยืน (Yanes, Zielinski, Diaz Cano, and Kim, 2019)

วิธีดำเนินการวิจัย

แบบแผนการวิจัย

การศึกษานี้เป็นวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลักและวิเคราะห์เนื้อหา ซึ่งศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าในจังหวัดเชียงรายที่มีความเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เพื่อนำมากำหนดเป็นกลยุทธ์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เนื่องจากในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้องมีการบูรณาการนำกลยุทธ์มากำหนดให้สอดคล้องกับทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมอันเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง โดยนำเสนอผลการวิจัยเป็นข้อมูลเชิงบรรยาย

ผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูล คือ กลุ่มชาติพันธุ์อาข่า 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มอู่โล้อาข่าและกลุ่มลอมี้อาข่า เนื่องจากเป็นกลุ่มที่ได้ดำเนินการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวมากที่สุดในจังหวัดเชียงราย (Dechachai, 2014) โดยมีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งกลุ่มตัวอย่างหรือผู้ให้ข้อมูลหลักมีเกณฑ์การคัดเลือกคือเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม และการท่องเที่ยว ได้แก่ ผู้นำชุมชน 2 คน ปราชญ์ชุมชน 2 คน ผู้อาวุโส 5 คน คนในชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าในจังหวัดเชียงราย 18 คน รวมทั้งสิ้น 27 คน จำนวนที่แน่ชัดเกิดจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจนข้อมูลมีความอิ่มตัว (Redundancy)

เครื่องมือวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกที่มีเครื่องมือวิจัยเชิงคุณภาพเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ซึ่งมีการตรวจสอบความเที่ยงตรงและจริยธรรมของแบบสัมภาษณ์ โดยอาศัยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ในการพิจารณาข้อคำถาม จากนั้นนำแบบสัมภาษณ์ที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นชอบแล้วไปทดลองสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของภาษา และทดสอบความเชื่อมั่นด้วยการสัมภาษณ์ซ้ำ ซึ่งเป็นวิธีการในการตรวจสอบความเที่ยงตรงและทดสอบความเชื่อมั่นตามหลักการวิจัยเชิงคุณภาพ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก 2 แหล่ง คือ แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ จากการค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาซึ่งบทนำ แนวคิดและทฤษฎี และระเบียบวิธีวิจัย และแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ จากการลงพื้นที่ศึกษาในจังหวัดเชียงรายด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และตรวจสอบคุณภาพตามหลักสามเส้า (Triangulation) ต่างคน ต่างสถานที่ และต่างเวลาในขณะที่ลงพื้นที่ศึกษา ทั้งนี้มีขั้นตอนในการวิเคราะห์

เนื้อหาโดยเริ่มจากการกำหนดหน่วยในการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งมีหน่วยในการวิเคราะห์เนื้อหาโดยใช้แนวคิดหลัก คือ ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม และกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และหน่วยในการระบุจำนวนโดยใช้ความถี่ จากนั้นสร้างแผ่นลงรหัสเพื่อเป็นเครื่องมือในการจำแนกประเภทเนื้อหาให้สามารถแยกแยะหน่วยในการวิเคราะห์ออกมาได้อย่างชัดเจน และกำหนดเกณฑ์ในการลงรหัสข้อมูล ตรวจสอบความเที่ยงตรงและความเชื่อถือในการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย

1. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 มีข้อค้นพบดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 ทุนทางสังคม โดยจากการศึกษาทุนทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า พบข้อมูลดังต่อไปนี้

1.1.1 ทุนมนุษย์ พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์อาข่า 2 กลุ่มในจังหวัดเชียงรายที่ได้ทำการศึกษา มีความเชื่อและประเพณีที่เหมือนกัน สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์อาข่ามีสายสัมพันธ์ในความเป็น เครือญาติสูง เคารพต่อผู้อาวุโส มีปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นผู้รู้ ผู้นำ และควบคุมการกระทำของคนในชุมชนให้ปฏิบัติตน ดีงาม มีผู้นำวัฒนธรรมซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้กำหนดวันฤกษ์ดีของการประกอบพิธีกรรมและเป็นแกนหลักในการตัดสินคดีความที่เกิดขึ้นในชุมชน จึงกล่าวได้ว่า ทุนมนุษย์มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า ดังเช่นคำสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลหลักต่อไปนี้

"...เราทุกคนเป็นญาติกันหมด พี่น้องกัน เป็นกลุ่มเดียวกัน คนของเราอยู่ด้วยกันเยอะในบ้านเดียว...แต่ก็ช่วยกันทุกบ้าน ไม่ทะเลาะอะไรเลย...เราทำตามประเพณีหมดเลย ทำดี ทุกอย่างดี สุขสบาย ไม่มีปัญหาในชุมชนเรา" ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 6

1.1.2 ทุนสถาบัน พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์อาข่ามีทุนสถาบันครอบครัว สถาบันการปกครอง และสถาบันศาสนา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

- สถาบันครอบครัว พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์อาข่ามีสถาบันครอบครัวที่เข้มแข็งอย่างมาก โดยจะเป็นครอบครัวขยาย ประกอบด้วย ปู่ ย่า พ่อ แม่ ลูก และถ้ามีลูกชายที่แต่งงานแล้วจะนำมาอยู่ด้วย ทั้งนี้ความกตัญญูถือเป็นสิ่งสำคัญ เห็นได้จากการให้ความเคารพบรรพบุรุษ ซึ่งทุกครัวเรือนจะมีหิ้งบรรพบุรุษไว้เซ่นไหว้ปีละ 8 ครั้ง เนื่องจากบรรพบุรุษเป็นผู้มีบุญคุณในการให้กำเนิดชีวิต คุ้มครองให้เกิดความปลอดภัย และทำให้จิตใจเบิกบาน

- สถาบันการปกครอง พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์อาข่าให้ความสำคัญกับสถาบันการปกครอง ซึ่งหน่วยงานการปกครองของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า คือ หมู่บ้าน โดยกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าไม่ชอบอยู่ภายใต้การปกครองของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นและเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่รักอิสระมาก หมู่บ้านแต่ละแห่งจะมีหัวหน้าหรือผู้นำเรียกว่า "หย่อมะ" ทำหน้าที่รับผิดชอบทั้งด้านการปกครองและพิธีกรรมของชุมชน อีกทั้งยังมีคณะกรรมการหมู่บ้านตามแบบประเพณี ซึ่งมีบทบาทมากในการตัดสินคดีความและการจัดพิธีกรรมประจำปี

- สถาบันศาสนา พบว่า ปัจจุบันกลุ่มชาติพันธุ์อาข่านับถือศาสนาต่างๆ มากขึ้น เช่น ศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ นอกเหนือจากการนับถือผีหรือบรรพบุรุษที่เป็นสิ่งสำคัญอันดับต้น โดยกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าเชื่อว่าทุกแห่งมีผีสิงสถิตอยู่ จึงต้องบูชาเซ่นไหว้ ซึ่งการนับถือผีของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่านี้กลายเป็นที่มาของพิธีกรรม ประเพณี และข้อบังคับทางสังคมที่ถูกถ่ายทอดสืบต่อกันมา

จึงกล่าวได้ว่า ทุนสถาบันมีความสำคัญต่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า และมีบทบาทสำคัญต่อวัฒนธรรมของชุมชน ดังเช่นคำสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลหลักต่อไปนี้

"คนในบ้านมีเยอะ อยู่กันเยอะ ทุกคนเคารพหย่อมะมาก ทำตามที่ผู้นำบอกสอนหมด เรื่องพิธีด้วย ชีวิตด้วย ให้ผู้นำเป็นคนตัดสิน แต่ก็มีคนอื่นด้วยคอยช่วยหย่อมะ...ก็ไหว้ตระกูลเราที่ตายไปแล้ว ไหว้มานาน เราไม่ลืมบุญคุณ เขาคอยช่วยเราทุกที่ ไปไหน ทำอะไรก็ช่วย..." ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 22

1.1.3 ทุนทางภูมิปัญญา พบว่า ทุนทางปัญญาที่ถ่ายทอดความรู้ต่อกันมาของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า ได้แก่ ภูมิปัญญาด้านภาษา การแต่งกาย ดนตรีและการแสดง การสร้างที่อยู่อาศัย ทุนทางภูมิปัญญานี้ ผู้รู้หรือปราชญ์ชุมชนนับว่าเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดองค์ความรู้ดังกล่าวเป็นอย่างมาก

จึงกล่าวได้ว่า ทุนทางภูมิปัญญาเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้ลูกหลานอาข่าสืบทอดและสามารถพัฒนาให้เกิดเป็นทุนทางสังคมสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต่อไป ดังเช่นคำสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลหลักต่อไปนี้

"บ้านที่อยู่กันก็ทำตามที่เราเชื่อ ต้องทำบ้านขึ้นมายังไง...พูดไม่เหมือนใคร เข้าใจกัน ภาษาแบบนี้เดิมๆ พ่อแม่สอน เพลงเราก็มี ร้องกัน ใช้เครื่องดีด แล้วเต้นกันตอนมีงาน...เสื้อกางเกงใส่ทอกันเอง แบบเรา เราดูเป็นลายไหนพวกเรา ลายไหนเขาขายในเมือง บอกเป็นลายเรา ไม่เหมือนกัน..." ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 18

1.2 ทุนทางวัฒนธรรม โดยจากการศึกษาทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า พบข้อมูลดังต่อไปนี้

1.2.1 ทุนทางวัฒนธรรมที่สัมผัสได้ พบว่า ทุนทางวัฒนธรรมที่สัมผัสได้ของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าที่สะท้อนได้ชัดเจน ได้แก่ การสร้างบ้านเรือน การแต่งกาย สิ่งประดิษฐ์หรือรูปปั้น ลานชุมชนและชิงช้า

- การสร้างบ้านเรือน พบว่า บ้านของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าสร้างด้วยไม้และมุงหลังคาด้วยหญ้าคา มีทั้งแบบยกพื้นและปลูกติดกับพื้นดิน สำหรับพื้นที่ที่ใช้ตั้งหมู่บ้านของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าจะต้องเป็นพื้นที่กว้างขวาง เพื่อใช้เป็นที่ชุมนุมของชาวบ้านในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ หมู่บ้านของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า จะมี "ประตูย่อข่อ" ที่ทำด้วยไม้ไผ่ปิดกั้นขวางทางเดินเข้าสู่หมู่บ้าน ซึ่งประตูนี้จะปิดตลอดเวลาเพื่อป้องกันไม่ให้สัตว์เลี้ยงออกไปนอกเขตหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมี "ประตูหมู่บ้านหรือลอกค่อง" ซึ่งเกิดจากคติความเชื่อระหว่างโลกมนุษย์กับโลกทางจิตวิญญาณ ว่าจะสามารถกั้นภูตผีปิศาจไม่ให้มารบกวนความสงบสุขของมนุษย์ได้ ประตูหมู่บ้านของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ใครจะแตะต้องไม่ได้ นอกจากวันที่มีการทำประตูใหม่ซึ่งจะมีเพียงปีละหนึ่งครั้งเท่านั้น

- การแต่งกาย พบว่า การแต่งกายของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า ผู้หญิงจะสวมหมวกแหลม ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนฐานเป็นผ้าคาดศีรษะประดับด้วยเหรียญตรา กระดุมเงิน และลูกปัด และส่วนยอดมีโครงไม้ไผ่อยู่ใต้ผ้าฝ้ายย้อมคราม ตกแต่งด้วยเครื่องเงิน ลูกปัด ลูกเดือย พู่แดงที่ได้จากขนไก่ย้อมสี และของที่แต่ละคนจะสรรหามา โดยจำนวนและชนิดของวัสดุตกแต่งจะแตกต่างกันไปตามฐานะ สภาพ อายุ และการมีบุตร สำหรับตัวเสื้อนั้นเป็นผ้าฝ้ายย้อมคราม แขนยาวตกแต่งด้วยผ้าหลากสี ตัวเสื้อยาวขนาดสะโพก ด้านหลังปักด้วยลวดลาย สาบเสื้อตกแต่งด้วยผ้าสี แผ่นเสื้อด้านหน้าไม่ค่อยเน้นลายมากเท่าด้านหลัง ส่วนกระโปรงเป็นผ้าชนิดเดียวกัน ทำจีบเฉพาะด้านหลังยาวเหนือเข่า และมีผ้าชิ้นเล็กตกแต่งด้วยเครื่องเงินและพู่สีแดงสำหรับคาดทับกระโปรงด้านหน้า ส่วนถุงน่องตกแต่งด้วยผ้าหลากสีและลูกเดือย ส่วนผู้ชายสวมเสื้อแขนยาวตกแต่งด้วยผ้าหลากสีและปักลวดลายคล้ายของผู้หญิง แต่ตัวเสื้อจะสั้นกว่า และกางเกงคล้ายกางเกงสะดอแต่เป็นผ้าฝ้ายย้อมคราม หมวกทำเป็นผ้าหนาแล้วม้วนปลายสองด้านเข้าหากันแล้วเย็บติด นำผ้าฝ้ายย้อมพันอีกที ตกแต่งด้วยพู่สีแดง

- สิ่งประดิษฐ์หรือรูปปั้น พบว่า สิ่งประดิษฐ์หรือรูปปั้นที่สำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่ามีรูปแกะสลักของมนุษย์เพศชายเรียกว่า “ฮะจียะ” และเพศหญิงเรียกว่า “ยามียะ” ทำเป็นรูปเปลือยทั้งสองเพศ ลักษณะการวางแสดงถึงการร่วมเพศอันชี้ถึงการดำรงเผ่าพันธุ์

- ลานชุมชนและชิงช้า พบว่า ลานจะมีลักษณะเตียนโล่งมีขอนไม้หรือม้านั่งรอบๆ กองไฟ ใช้เป็นสถานที่นัดพบของหนุ่มสาวในเวลากลางคืน เนื่องจากมีประเพณีห้ามไม่ให้หนุ่มสาวพบปะกันที่บ้าน ลานแห่งนี้ยังถือเป็นกุศโลบายในการผดุงรักษากลุ่มชาติพันธุ์อาข่าเอาไว้ อีกทั้งการสร้างชิงช้าหรือโละซ่าในบริเวณลานชุมชนด้วยชิงช้าถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า รูปแบบของชิงช้ามี 2 แบบ คือ แบบระหัดวิดน้ำ และแบบกระโจมสี่เสา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นการเฉลิมฉลองในพิธีรำลึกถึงเทวดาผู้ประทานความสมบูรณ์แก่พืชผลทางการเกษตร ดังเช่นคำสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลหลักต่อไปนี้

“...พวกผมเอาลูกปัด เอาเงิน มาใส่กันที่หมวก เสื้อผมนี่ลายก็ปัก แต่ผู้หญิงก็ใส่อีกแบบนะ... ที่บ้านพวกผมนี้พื้นสูง มีข้างล่าง บ้านก็หาไม้ไผ่ในป่ามาทำกัน...คนข้างนอกมาเที่ยวก็อยากมาดูชิงช้ากัน พวกผมก็เอาไว้ใช้หลายอย่าง ขอฝนก็มี แบบใช้ในพิธีด้วย...” ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 19

1.2.2 ทุนทางวัฒนธรรมที่สัมผัสไม่ได้ พบว่า ประเพณีและพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับการเพาะปลูก ซึ่งจะมีพิธีกรรมตั้งแต่เตรียมเมล็ดพันธุ์จนถึงการเก็บเกี่ยว ได้แก่ “พิธีเก็บเมล็ดพันธุ์ข้าว” ซึ่งเป็นพิธีกรรมภายในครอบครัวที่เกี่ยวกับการเก็บเมล็ดพันธุ์ข้าวครั้งสุดท้ายที่ได้จากไร่เอาเข้าไปเก็บไว้ในบ้านเพื่อลูกหลานจะได้มีพันธุ์ข้าวไว้ปลูกต่อไป “พิธีต้อนรับฤดูกาลใหม่” เป็นการต้อนรับการเปลี่ยนแปลงจากฤดูร้อนสู่ฤดูฝนเพื่อเริ่มต้นการเพาะปลูกและยังถือได้ว่าเป็นวันเด็กอาข่า “พิธีปลูกข้าวเริ่มแรก” เพื่อเน้นย้ำว่าถึงฤดูกาลปลูกข้าวแล้วและเป็นการกำหนดการนับรอบระยะเวลาและอายุพืชพันธุ์ “พิธีทำบุญในไร่ข้าว” เป็นพิธีที่ให้ขวัญและกำลังใจข้าวที่กำลังเจริญงอกงาม “พิธีโล้ชิงช้าหรืองานปีใหม่” เป็นการรำลึกถึงพระคุณแห่งเทพธิดาอึ่มซาแยะ ผู้ประทานความชุ่มชื้นอุดมสมบูรณ์ให้กับพืชพันธุ์ธัญญาหาร และเป็นการฉลองให้กับพืชผลที่รอการเก็บเกี่ยว “พิธีกินข้าวใหม่” เป็นการกำหนดวันฤกษ์ดีในการเก็บเกี่ยวข้าวของชุมชน และสามารถเก็บเกี่ยวข้าวได้หลังประกอบพิธีนี้เสร็จเรียบร้อยแล้ว

นอกจากพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับกับการเพาะปลูกทางการเกษตรแล้ว พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์อาข่ายังมีความเชื่อเรื่องวิญญาณหรือผีบรรพบุรุษ จนเกิดเป็นประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ได้แก่ “พิธีปลูกประตูหมู่บ้านหรือประตูผี” เพื่อไม่ให้ภูตผีปีศาจ โรคภัยไข้เจ็บทุกชนิดเข้ามาในชุมชน “พิธีไหว้บรรพบุรุษ” เป็นพิธีที่จัดขึ้นเพื่อเชิดชูอดีตผู้นำทางวัฒนธรรม ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งมาก่อน “พิธีไหว้ต้อนรับวิญญาณบรรพบุรุษ 7 ชั่วโคตร” ซึ่งจะเป็นการจัดพิธีกรรมเพื่อต้อนรับเหล่าบรรพบุรุษที่ลงมาจากสวรรค์เพื่อเยี่ยมเยือนลูกหลานชาวอาข่า

ทั้งนี้ทุนทางวัฒนธรรมที่สัมผัสไม่ได้ของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า พบว่า ยังมีประเพณีและการละเล่นที่แสดงออกถึงความรื่นเริงและเครื่องดนตรีต่างๆ ได้แก่ “ประเพณีปีใหม่ลูกข่าง” ซึ่งถือว่าเป็นประเพณีของผู้ชาย จะมีการทำลูกข่างมาแข่งตีกัน เพื่อฉลองการเปลี่ยนแปลงวัยที่มีอายุมากขึ้น สำหรับผู้หญิงนิยมเล่นสะบ้า โดยกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าทั้งชายและหญิงจะแต่งกายด้วยชุดประจำกลุ่มชาติพันธุ์ที่งดงาม แล้วมารวมตัวกันที่ลานหมู่บ้านเพื่อชวนกันเต้นรำ

ตลอดจนมีเครื่องดนตรีต่างๆ เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์อาข่ามีความเชื่อว่า บรรพบุรุษได้สอนการทำเครื่องดนตรีให้กับกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า ทำให้เครื่องดนตรีเป็นที่นิยมและสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันนี้ โดยเครื่องดนตรีของอาข่ามีอยู่เป็นจำนวนมากซึ่งใช้ในการประกอบพิธีกรรมและเพื่อความบันเทิง ได้แก่ “แคนหรือหละเจ่” ซึ่งจะเล่นในเวลาที่ว่างหรือช่วงประเพณีต่าง ๆ หรือเล่นระหว่างทางไปท่องเที่ยวต่างหมู่บ้านเพื่อส่งเสียงให้ผู้คนได้ยิน “ขลุ่ยหรือชิวลิ่ว” จะเป็นขลุ่ย 3 รู ส่วนใหญ่จะเป่าระหว่างเดินทางไปทำไร่ทำสวน เพื่อความเพลิดเพลินสนุกสนาน “จิ๊งหน่อง

หรือจ๊ะเอว่” ส่วนใหญ่หนุ่มๆ ในหมู่บ้านจะเล่นกัน เพื่อเป็นสื่อในการเกี้ยวสาว “ขลุ่ยต้นข้าว” จะนิยมเป่ากันเฉพาะฤดูเกี่ยวข้าวเท่านั้น แต่ผู้ใหญ่ไม่ค่อยนิยมเป่าและกำชับไม่ให้เด็กเป่า เนื่องจากเชื่อกันว่าถ้าเป่าแล้วจะเป็นลางร้าย ทำให้ฝนตก ข้าวในไร่นาอาจเสียหายได้ “เป่ากระบอกไม้” ส่วนมากจะนิยมเป่าเป็นกลุ่มหลายคน แต่เวลาจะเดินทางไปไหนมาไหนหรือเข้าป่าลึกคนเดียวจะไม่นิยมเป่ากัน เพราะกลุ่มชาติพันธุ์อาข่ามีความเชื่อว่า เมื่อเป่ากระบอกไม้นี้ สัตว์ป่าหรือผีสางในป่าจะมาหาและอาจทำร้ายได้ ดังเช่นคำสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลหลักต่อไปนี้

“...พิธีเราหลายอย่างมากๆ ส่วนใหญ่ก็ขอให้ทำนาได้ดีๆ...เราขอกับผี วิญญาณของปู่ ย่าที่ตายไปแล้ว ผีที่อยู่ตามนา...พอมีงานอะไรสนุกๆ เราก็เอาเครื่องดนตรีมาเล่น เต้น ร้องเพลงกันที่ลานเที่ยว อย่างตอนปีใหม่มีเล่นลูกข่างด้วย...” ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 12

2. ผลการวิจัยวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 เมื่อได้ข้อค้นพบของทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าข้างต้นที่จะนำมาบูรณาการให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้อย่างน่าสนใจ ดังนั้น เมื่อวิเคราะห์เนื้อหาจึงกำหนดกลยุทธ์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า ดังต่อไปนี้

2.1 ด้านการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยว กลุ่มชาติพันธุ์อาข่ามีความเป็นเอกลักษณ์ของวิถีชีวิตและภูมิปัญญา มีความงดงามทางศิลปวัฒนธรรม และมีความผูกพันต่อท้องถิ่น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นเสน่ห์ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาสัมผัสวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าจำเป็นที่จะต้องพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ทั้งการพัฒนาเส้นทางในการเข้าถึงชุมชน การสร้างความปลอดภัยในการท่องเที่ยว การบูรณาการทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมนำมาจัดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์และมีความหลากหลายเพื่อให้นักท่องเที่ยวมีโอกาสเลือกทำกิจกรรมที่ตนพอใจได้มากขึ้น เช่น การเยี่ยมชมสิ่งก่อสร้างภายในชุมชน การร่วมผลิตงานศิลปหัตถกรรม การเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวเข้าร่วมประเพณีและพิธีกรรมบางอย่างที่ไม่ขัดต่อความเชื่อและข้อปฏิบัติของชุมชน ทั้งนี้กิจกรรมที่จัดขึ้นจะต้องไม่ส่งผลกระทบเชิงลบ และต้องเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวที่มาจากวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน ซึ่งต้องอาศัยผู้มีองค์ความรู้ของชุมชน ทำหน้าที่เป็นผู้ให้ความรู้และประสบการณ์ใหม่แก่นักท่องเที่ยว

นอกจากนี้ในการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยว จะต้องมีการดำเนินงานด้านการตลาดอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมุ่งเน้นการส่งเสริมการตลาดในลักษณะของการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวเห็นถึงเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า รวมถึงการส่งเสริมการตลาดโดยใช้บุคคล กล่าวคือ กลุ่มชาติพันธุ์อาข่าเองในฐานะที่เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวจะต้องแสดงความเป็นเจ้าบ้านที่ดี เต็มใจช่วยเหลือและให้บริการแก่นักท่องเที่ยว เพื่อสร้างความประทับใจและเกิดการกลับมาเที่ยวซ้ำในโอกาสต่อไป โดยใช้ทุนทางสังคม คือ ความเอื้ออาทร ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวที่กลุ่มชาติพันธุ์อาข่ามีอยู่ให้เกิดประโยชน์

2.2 ด้านการอนุรักษ์ กลุ่มชาติพันธุ์อาข่ามีความโดดเด่นทั้งด้านวิถีชีวิต อาชีพ ความเชื่อ ประเพณีพิธีกรรม การแต่งกาย ภาษา และความรักใคร่กลมเกลียว สิ่งเหล่านี้เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตาม เมื่อความเจริญเข้าสู่ชุมชน ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์อาข่ารับเอาวัฒนธรรมสมัยใหม่เข้ามา หนุ่มสาวอาข่านิยมไปทำงานในเมืองมากขึ้น จึงไม่มีโอกาสได้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของท้องถิ่น นอกจากนี้ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่แสดงออกถึงตัวตนกำลังถูกคุกคามและถูกทำลายโดยค่านิยมสมัยใหม่ในรูปแบบของการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นในเชิงเศรษฐกิจ จนทำให้เกิดการนำเอาวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าไปบิดเบือน เช่น การนำเอาประเพณีโล้ชิงช้าไปจำลองเล่นในพื้นที่อื่นเพื่อรองรับการท่องเที่ยว

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมดังกล่าวอาจทำให้วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าต้องสูญหายไป ดังนั้นจะต้องใส่ใจต่อเรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาด้วย สำหรับกลยุทธ์ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าควรเริ่มต้นจากสถาบันครอบครัว เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าให้ความสำคัญกับครอบครัวมาก ดังนั้น ครอบครัวจะต้องเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์ให้ลูกหลานได้เข้าใจและเห็นความสำคัญในอัตลักษณ์ของตน นอกจากนี้การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวจะต้องคำนึงถึงผลกระทบเชิงลบที่เกิดขึ้นกับสภาพแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรมของตนด้วย และกิจกรรมท่องเที่ยวนอกจากจะให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินแล้ว ยังต้องเป็นกิจกรรมที่ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้ในเรื่องของการอนุรักษ์วัฒนธรรมด้วย และลูกหลานอาข่าจะต้องมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น การร่วมแสดงดนตรีหรือการละเล่นพื้นบ้าน การแต่งกายด้วยชุดกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว สิ่งเหล่านี้จะทำให้ลูกหลานเกิดความภาคภูมิใจในความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าและเกิดการอนุรักษ์สืบต่อไป เป็นต้น

2.3 ด้านการมีส่วนร่วม คนในกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าควรจัดให้มีการรวมกลุ่มในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยอาจจัดในรูปของกลุ่มหรือชมรม เพื่อให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมมากที่สุด สำหรับการดำเนินการโดยองค์กรหรือบุคคลอื่นจากนอกพื้นที่ อาจเข้ามาสนับสนุนให้ชุมชนรวมกลุ่มกันทำได้ แต่ไม่ควรดำเนินการในเชิงธุรกิจ ซึ่งจะก่อให้เกิดปัญหาตามมาในภายหลัง เนื่องจากองค์กรหรือบุคคลอื่นจากนอกพื้นที่จะมองในมิติของผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจที่จะได้รับเป็นหลักมากกว่าการคงไว้ซึ่งแก่นทางสังคมและวัฒนธรรม เมื่อชุมชนรวมกลุ่มกันได้แล้ว ควรจัดให้มีคณะกรรมการบริหารกลุ่มหรือชมรม โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมและหลักประชาธิปไตยเป็นสำคัญ มีบทบาทและหน้าที่ชัดเจนในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

1. การอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1

1.1 ทุนทางสังคม โดยสิ่งที่แสดงให้เห็นได้ชัดเจนว่ากลุ่มชาติพันธุ์อาข่ามีความเข้มแข็งของทุนทางสังคม คือ ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว ความสามัคคี ความเป็นเอกภาพ ความเคารพต่อสถาบันต่างๆ และภูมิปัญญาที่เป็นอัตลักษณ์ ดังงานวิจัยของ Suriyawong and Sriyabhaya (2019) ที่พบว่า อาข่ามีความเชื่อว่าทุกคนล้วนเป็นพี่น้องกัน มีความสัมพันธ์กัน ให้ความสำคัญกับระบบเครือญาติ อาข่าจึงเป็นครอบครัวขยาย มีหลายครอบครัวอาศัยภายใต้บ้านหลังเดียว โดยมีการปลูกฝังลักษณะนิสัยและค่านิยมของอาข่าให้เป็นคนที่มีความกตัญญูกตเวที ตลอดจนทุนทางภูมิปัญญาด้านภาษาที่ Sitthichodok (2013) ศึกษาพบว่า อาข่ามีภาษาพูดประจำกลุ่มของตนแต่ไม่มีภาษาเขียน ทำให้การสืบทอดสิ่งต่างๆ เป็นการใช้ความจำและบอกเล่าต่อกันมา

1.2 ทุนทางวัฒนธรรม จากผลการศึกษาฉายออกมาให้เห็นเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าโดยเป็นไปในทิศทางเดียวกับผลการศึกษาของ Dechachai (2014) ที่พบว่า ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อถูกสอดแทรกอยู่ในวิถีการทำมาหากิน ซึ่งเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ชาวอาข่าใช้ความเชื่อในการปฏิบัติต่อตนเองและต่อชุมชน โดยถ่ายทอดผ่านพฤติกรรมต่างๆ ทั้งการเคารพบูชาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความกตัญญู และความสามัคคี

หากพิจารณาทุนทางวัฒนธรรมทั้ง 2 ประเภทของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า พบว่า ต่างมีความสัมพันธ์กันอย่างไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ซึ่งสอดคล้องกับที่ Sornwichai and Unapohm (2013) กล่าวว่า ทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้สามารถสะท้อนความคิด ความเชื่อ และภูมิปัญญาของคนในชุมชนให้ออกมาในรูปของวัตถุอันเป็นรูปธรรมได้ ดังเช่น สถาปัตยกรรมและสิ่งก่อสร้างต่างๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าที่มีรูปแบบการสร้างตามคติความเชื่อของคนในชุมชน กลายเป็นวัฒนธรรมที่มีคุณค่าอันเป็นมรดกที่ได้รับสืบทอดจากบรรพบุรุษ โดยเป็นไปในทิศทางเดียวกับงานวิจัยของ Hyyppä (2010) ที่พบว่า ทุนทางสังคมกับทุนทางวัฒนธรรมมีความสำคัญที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงต่อกันได้ โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมทางวัฒนธรรมของคนในสังคม

2. การอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2

กลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าด้านการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยว ด้านการอนุรักษ์ และด้านการมีส่วนร่วม มีความสอดคล้องกับการศึกษาของ Theerangguro, Anektecavaro, Ditamathaso, and Budsita (2017) ที่พบว่าในการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนตามแนวชายแดน จังหวัดเชียงรายนั้น ชุมชนได้ให้ความร่วมมือต่อการพัฒนาแหล่งเที่ยวที่จะช่วยกันอนุรักษ์วัฒนธรรมภายในชุมชน ทั้งให้เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาศึกษาด้านประวัติศาสตร์ ประเพณี และวัฒนธรรมของชุมชน ตลอดจนผลการศึกษาเป็นไปในทิศทางเดียวกับ Klangsombat (2014) ที่พบว่า การมีส่วนร่วมทำให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีมีความเข้าใจกันมากขึ้นภายในชุมชน ส่งเสริมความรักสามัคคีกลมเกลียวเพิ่มขึ้นในชุมชนให้มีพลังอำนาจ และเกิดความปรารถนาที่จะร่วมกันดำเนินการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนเพื่อให้สร้างรายได้ เกิดการเรียนรู้ การอนุรักษ์ภูมิปัญญาในท้องถิ่น และการปกป้องสงวนรักษาทรัพยากรไว้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1.1 กลุ่มชาติพันธุ์อาข่าสามารถนำผลไปบูรณาการเพื่อพัฒนาศักยภาพตนเองและแหล่งท่องเที่ยวในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสมกับทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมของตน โดยอยู่บนพื้นฐานของการสืบทอดและคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์

1.2 หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว สามารถนำไปประยุกต์ใช้สำหรับการวางกลยุทธ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวให้เป็นไปในทิศทางที่สอดคล้องกับทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมที่มี โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบเชิงลบจากการท่องเที่ยวต่อสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำการศึกษาวิจัยทางชาติพันธุ์วิทยาหรือมานุษยวิทยาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าในพื้นที่การท่องเที่ยวอื่นของประเทศไทย เพื่อเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างกันของสังคมและวัฒนธรรมที่อยู่ในบริบทของพื้นที่ซึ่งไม่เหมือนกันต่อผลการวิจัยทางด้านทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมที่จะนำมากำหนดกลยุทธ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2.2 ควรทำการศึกษาแบบวิจัยและพัฒนา โดยมุ่งเน้นการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ในเชิงสร้างสรรค์ เพื่อสามารถนำทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ไปใช้ประโยชน์ได้โดยตรงอย่างเป็นรูปธรรมให้ก่อเกิดคุณค่าและมูลค่าเพิ่มยิ่งขึ้นต่อกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าและผู้มาเยือน

2.3 ควรทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยให้กลุ่มชาติพันธุ์อาข่าเข้ามามีส่วนร่วมวิจัยและอาศัยการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

เอกสารอ้างอิง

Dechachai, R. (2014). *Impact of Community Based Tourism Management on Akha Ethnic Communities, Chiang Rai Province.* Chiang Mai: Maejo University. (in Thai)

Du Cros, H. and McKercher, B. (2020). *Cultural tourism*. New York: Routledge.

Hyyppä, M. T. (2010). *Healthy ties: Social capital, population health and survival*. Dordrecht, Netherlands: Springer.

Klangsombat, N. (2014). *A Model Development for Cultural Tourism with Community Participation, Udonthani Province*. Thesis of the Doctor of Philosophy Program in Sports Science. Bangkok: Chulalongkorn University. (in Thai)

Lee, T. H., and Jan, F. H. (2019). Can community-based tourism contribute to sustainable development? Evidence from residents' perceptions of the sustainability. *Tourism Management*, *70*, 368-380.

Sitthichodok, K. (2013). *Akha, Rite, Faith and Beauty.* Chiangmai: The Thailand Research Fund. (in Thai)

Sornwichai, J. and Unapohm, P. (2013). Intangible Cultural Heritage Policy, A Comparative Study of Thailand and Lao. *CITU Review, 10*, 1-3. (in Thai)

Suriyawong, B. and Sriyabhaya, W. (2019). Cultural Identity in Story Telling of Akha Ethnic in Chiang Rai Province. *Journal of Humanities & Social Sciences (JHUSOC)*, *17*(3), 99-117. (in Thai)

Taecharungroj, V., and Tansitpong, P. (2017). Attractions, attitude, and activities: tourism attributes that drive destination loyalty for international tourists visiting Thailand. *International Journal of Tourism Policy*, *7*(2), 129-150.

Theerangguro, P., Anektecavaro, V., Ditamathaso, K., and Budsita, D. (2017). The Development of Cultural Tourist Attractions of Border Communities in Chiang Rai Province. *Journal of MCU Social Development (JMSD)*, *2*(2), 88-99. (in Thai)

Thompson, M. (2018). Social capital, innovation and economic growth. *Journal of Behavioral and Experimental Economics*, *73*, 46-52.

Throsby, D. (2010). *The economics of cultural policy*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Yanes, A., Zielinski, S., Diaz Cano, M., and Kim, S. I. (2019). Community-based tourism in developing countries: A framework for policy evaluation. *Sustainability*, *11*(9), 2506.